

Список використаних джерел:

1. Юрочкин Д. С. Мифы и реалии трансграничного туризма на Алтае [Электронный ресурс] / Юрочкин Д. С. – Режим доступа : <http://afrmat.ru/publication/index.html>
2. Евстропьева О. В. Трансграничный туризм в сопредельных регионах России и Монголии / Евстропьева О. В. – Иркутск : Изд-во Института географии им. В. Б. Сочавы СО РАН, 2009. – 143 с.
3. Виїзд громадян України за кордон за країнами, до яких вони виїжджали, у 2013 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2012/tyr/tyr_u/vigw2013_u.htm
4. В'їзд іноземних громадян в Україну за країнами, з яких вони прибули, у 2013 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.org/uk/operativ/operativ2013/tyr/tyr_u/vig2013_u.htm
5. Про транскордонне співробітництво : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 45. – Ст. 499 (зі змінами, внесеними згідно із законами № 1833-VI (1833-17) від 21.01.2010, ВВР. – 2010. – № 12. – Ст. 116 ; № 5463-VI (5463-17) від 16.10.2012. – ВВР. – 2014. – № 4. – Ст. 61).
6. Мікула Н. Євро регіони: досвід та перспективи / Мікула Н. – Львів : ІРД НАН України, 2003. – 222 с.
7. Круглий стіл “Транскордонний туризм на території євро регіону Буг: проблема хостелів” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nauka.profi.net.ua/index.php?newsid=1173179860>
8. Транскордонний туризм між Івано-Франківщиною, Закарпаттям та Румунією [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukr.net/news/transkordonnij_turizm_m_zh_vano_frank_vwinoju_zakarpattjam_ta_rumun_ju-14121662.html
9. Транскордонний туризм у євро регіоні Нижній Дунай [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rri.ro/arh-art.shtml?lang=12&sec=406&art=22441>

УДК 336.64

О. М. Грабчук, доктор економічних наук, завідувач кафедри фінансів Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара
К. С. Тимощенко, асистент кафедри фінансів Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

**УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА
В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ**

Запропоновано напрями адаптації фінансового механізму фінансової безпеки суб'єктів підприємницької діяльності до умов невизначеності. Наведено трансформацію системи принципів функціонування механізму з урахуванням невизначеності. Сформовано систему фільтрів з управління фінансовою безпекою суб'єкта підприємництва, що дасть змогу зменшити вплив невизначеності на небезпеки та загрози.

Ключові слова: фінансова безпека; невизначеність; фінансовий механізм; адаптація; фільтрація управлінських дій.

© О. М. Грабчук, К. С. Тимощенко, 2014

In the article are offered directions of adaptation of financial mechanism of financial safety of subjects of entrepreneurial activity to the terms of vagueness. In the article is transformed of the system of principles of functioning of mechanism taking into account a vagueness. Are described the system of filters of administrative actions for management for financial safety of business entity.

Key words: financial safety; vagueness; financial mechanism; adaptation; filtration of administrative actions.

Постановка проблеми. Змінність економічного середовища, складна соціально-політична ситуація в країні обумовлюють виникнення нових викликів і загроз функціонуванню фінансового механізму підприємств. Зміни взаємодій між суб'єктами підприємництва, між суб'єктами підприємництва та державою, між суб'єктами підприємництва та фінансово-кредитними установами чи іншими економічними агентами визначають перерозподіл фінансових потоків, що, у свою чергу, зумовлює зміни структури економічної системи суспільства, а отже, рекомбінацію небезпек і загроз. У будь-який окремий момент на кожного економічного агента здійснюється вплив індивідуальної сукупності небезпек і загроз, які постійно змінюються (аксіома неповторюваності). Зазвичай у відносно стабільному економічному середовищі незначні його зміни компенсуються за рахунок гнучкості фінансового механізму, однак здатність суб'єкта підприємництва реагувати на невизначеність економічного середовища обмежена. Так, Т. Б. Кузенко та О. Б. Полтиніна [1, 131–132] зараховують невизначеність до системи небезпек діяльності підприємства, зазначаючи, що невизначеність як неповна та недостовірна інформація про стан зовнішнього економічного середовища призводить до непевності результатів. Невизначеність як властивість економічного середовища також формує сукупність ризиків і загроз. Відповідно, набуває актуальності питання щодо специфіки функціонування фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва до умов невизначеності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Передусім порушується проблема диференційного підходу щодо поняття “невизначеність”. Саме розуміння невизначеності економічних процесів суперечливе та дискусійне, на що натрапляємо у працях багатьох науковців, таких як В. Ванькович [2, 79], В. В. Вітлінський [3, 17; 4, 4], О. М. Грабчук [5, 206–208], О. Недосекін [6, 35], Т. Б. Кузенко, О. Б. Полтиніна [1, 131–132], Г. Токаренко [7, 129], Г. Фролова [8, 88] та ін. Загалом в існуванні невизначеності більшість науковців виокремлюють суб'єктивну та об'єктивну складові, проте саму сутність невизначеності розуміють по-різному:

– невизначеність як неповнота, недостовірність, ухильність інформації. Цієї думки дотримуються Г. Фролова [8, 88], В. Ванькович [2, 79], А. Тичинський, В. Капустін, Г. Токаренко [7, 129]. При цьому, як правило, не вирізняється джерело неповноти інформації: інформацію не можна отримати тому, що саме середовище не визначено, обмежено суб'єктивні можливості її отримання та опрацювання. Вважаємо, що невизначеність як неповнота інформації не може бути інтерпретована, оскільки неповнота інформації скоріше наслідок. Серед форм такої невизначеності: інформаційна обмеженість – М. Диба [9, 101]; обмеженість знань – В. Глушевський [10, 116];

– наступна інтерпретація невизначеності пов'язана з процесом прийняття рішень і тим самим – із поняттям ризику (В. В. Вітлінський [3, 17; 4, 4]). Невизначеність у цьому випадку трактують як непередбачуваність дій та їх наслідків, а ризик – як наслідок управлінських дій. Однак у такій інтерпретації невизначеність тісно пов'язана зі станом, умовами та характеристиками економічного середовища, що передбачає об'єктивний її характер. Форми такої невизначеності: брак адекватних цілей (М. Диба [9, 101]); недоліки професійної підготовки керівників і спеціалістів або навмисна шкода – навмисне приховування, підміна інформації (В. В. Вітлінський, Г. Фролова, Н. В. Попрозман [4, 34; 8, 88; 11, 82]);

– третя інтерпретація невизначеності як властивості економічного середовища, що існує незалежно від волі людини, джерел її інформації та способів опрацювання – О. М. Грабчук [5, 206–208], О. Недосскін [6, 35]. Невизначеність із цієї позиції визначають як непереборну якість ринкового середовища, на котру одночасно впливають численні фактори, що в сукупності неможливо оцінити. До форм такої невизначеності зараховують: турбулентність середовища (М. Диба [9, 101]); зовнішнє середовище ринкової кон'юнктури (В. Глущевський [10, 116]); неконтрольованість і непередбачуваність економічних процесів (В. В. Вітлінський, Г. Фролова, Н. В. Попрозман [4, 34; 8, 88; 11, 82]).

Мета статті – визначити напрями адаптації фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва до умов невизначеності. Об'єкт дослідження – якісні аспекти прояву впливу невизначеності на функціонування фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва. У дослідженні використано методи абстрагування, аналізу, конструювання та синтезу на основі системного підходу.

Виклад основного матеріалу. Оскільки невизначеність – поняття комплексне, то й адаптація фінансового механізму фінансової безпеки суб'єктів підприємництва до умов невизначеності має здійснюватись постійно у кількох напрямках (рис. 1), оскільки економічне середовище також змінюється. Для забезпечення саме безперервності процесу адаптації розпочинатись вона має з адаптації до інформаційної невизначеності чи адаптації до невизначеності як властивості економічного середовища, що дасть змогу замкнути одночасно кілька циклів адаптаційних дій.

Рис. 1. Напрями адаптації фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва до умов невизначеності

* Примітка: складено автором

Найефективнішою буде первинна адаптація фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва до інформаційної невизначеності, що дасть можливість виокремити напрями оцінки рівня невизначеності позицій суб'єкта підприємництва в економічному просторі. Серед заходів такої адаптації: здійснення якісної оцінки рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємництва та її позиції в конкретно-економічному середовищі за допомогою паспорта фінансової безпеки; побудова власної ієрархії завдань фінансового механізму фінансової безпеки та розробка моделі мережі взаємодій керівних органів за функціонування фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва з визначенням точок контролю за функціонуванням механізму. Перше дасть змогу мінімізувати суб'єктивізм в інтерпретації результатів якісної оцінки рівня невизначеності. Другий захід дасть підстави для визначення критеріїв функціонування фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва та характеристик, для яких слід проводити оцінку рівня невизначеності позицій суб'єкта підприємництва в економічному середовищі. Адаптація фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва до умов невизначеності також дасть змогу одночасно здійснювати часткову фільтрацію управлінських дій¹ та оцінку рівня невизначеності позицій суб'єкта підприємництва в економічному середовищі.

Певної трансформації в умовах невизначеності набуває і система принципів функціонування фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва (табл. 1). Базові принципи функціонування фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва (єдності, самостійності, автономності, економічності, комплексності, системності, інформативності, гнучкості, нейтралізації) залишаються незмінними, однак можуть бути доповнені принципами адекватності реакції, цілепокладання, зворотного зв'язку. Принцип цілепокладання не включено до вихідної низки принципів, оскільки сукупність цілей щодо функціонування фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва та ієрархія його завдань змінна і залежить від конкретно-економічних умов. Однак в умовах невизначеності відсутність цілепокладання посилює невизначеність і зменшує можливості адаптуватися до неї.

Принцип адекватності реакції споріднений із принципом економічності, однак сутність його дещо інша. В умовах невизначеності будь-який вплив на економічну систему спочатку призводить до виникнення локальних збурень, тим самим тимчасово або постійно посилюючи невизначеність. Отже, адаптація до умов невизначеності буде тим ефективніша, чим менші такі збурення.

Принцип зворотного зв'язку означає, що будь-яка управлінська дія, крім очікуваної реакції, матиме також зворотну реакцію, отже, під час її виконання слід урахувувати й можливі зворотні ефекти, що, як правило, настають через певний проміжок часу.

Напрями фільтрації управлінських дій відповідно до якісних джерел виникнення невизначеності подано на рис. 2.

Під час застосування фільтрів потрібно враховувати суб'єкт-об'єктні та суб'єкт-суб'єктні опозиції фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва, що й визначають спрямованість управлінських дій.

¹ Тут ідеться про будь-які управлінські дії, що торкаються фінансових відносин суб'єкта підприємництва. З цього погляду відбувається адаптація до умов невизначеності всього фінансового механізму суб'єкта підприємництва, однак, оскільки в подальшому мовиться про аспекти фінансової безпеки, то й адаптація до умов невизначеності розглядається у контексті фінансового механізму фінансової безпеки.

Адаптація принципів функціонування фінансового механізму фінансової безпеки суб'єктів підприємництва до умов невизначеності *

Група принципів	Назва принципу	Зміст принципу
Базові принципи механізму	Єдності	У межах фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкт підприємництва розглядають як єдине ціле
	Самостійності	Суб'єкт підприємництва самостійно визначає міру та спосіб підтримки рівня фінансової безпеки
	Автономності	Суб'єкт підприємництва функціонує автономно, в тому числі за підтримки рівня фінансової безпеки
	Економічності	Доходи і витрати суб'єкта підприємництва за умови забезпечення рівня фінансової безпеки мають бути зіставними
	Комплексності	Кожен фінансовий вплив має діяти на комплекс небезпек та загроз
	Системності	Слід урахувувати максимальну кількість впливів на всі субструктурні утворення в межах суб'єкта підприємництва як системи
	Інформативності	Мусить існувати повне інформаційне забезпечення прийняття та супроводження рішень щодо підтримання фінансової безпеки
	Гнучкості	Механізм повинен мати досить високий рівень гнучкості, щоб його застосування було ефективним у швидкозмінних умовах зовнішнього економічного середовища
	Нейтралізації	Має бути можливість застосовувати окремі інструменти і методи механізму для нейтралізації найбільш значущих загроз і небезпек
Додаткові принципи механізму з урахуванням невизначеності	Адекватності реакції	Необхідно забезпечувати певний рівень фінансової безпеки мінімально можливими необхідними засобами
	Цілепокладання	Потрібно визначити стратегічні цілі суб'єкта підприємництва щодо забезпечення фінансової безпеки
	Зворотного зв'язку	Потрібно враховувати відтермінований негативний вплив будь-якої управлінської дії

* Примітка: складено автором

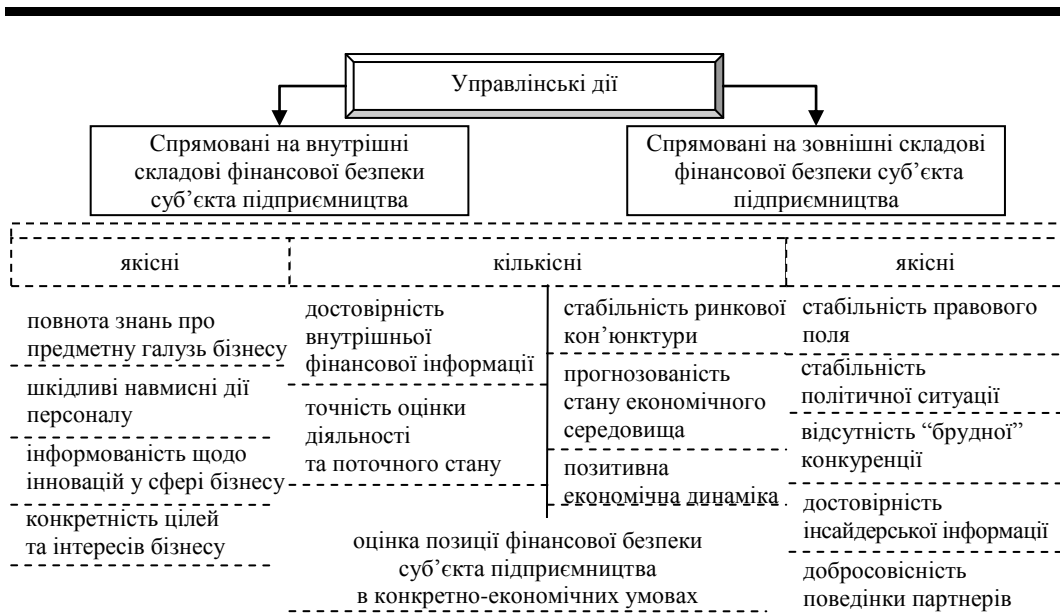

Рис. 2. Напрями фільтрації управлінських дій суб'єкта підприємства щодо забезпечення фінансової безпеки відповідно до джерел виникнення невизначеності *

* Примітка: складено автором

Основні фільтри управлінських дій можна поділити на такі:

- за спрямованістю на певні суб'єкт-суб'єктні та суб'єкт-об'єктні опозиції на: спрямовані на зовнішні складові фінансової безпеки; спрямовані на внутрішні складові фінансової безпеки;
- за можливістю здійснити кількісну оцінку ступеня порушення фільтра: на якісні та кількісні фільтри.

Порушення фільтрів означає існування окремого виду невизначеності, джерелом якої є відповідний фактор та наявність конкретного переліку небезпек і загроз.

Якісні фільтри визначають прийнятність/неприйнятність управлінських дій з огляду на існування певних перешкод, при цьому не важливий обсяг перешкоди, значення має сам факт її існування. Важливі якісні фільтри, спрямовані на внутрішні складові фінансової безпеки суб'єкта підприємства:

- повнота знань про предметну сферу бізнесу;
- конкретність цілей та інтересів бізнесу;
- інформованість щодо інновацій у сфері бізнесу;
- шкідливість навмисних дій персоналу.

Непроходження управлінських дій, спрямованих на зовнішні складові фінансової безпеки суб'єкта підприємства, хоча б через один якісний фільтр свідчатиме про існування агресивного економічного середовища та потребуватиме реалізації захисної функції фінансового механізму фінансової безпеки.

Серед найважливіших якісних фільтрів, спрямованих на зовнішні складові фінансової безпеки суб'єкта підприємства, є такі:

- стабільність правового поля;
- стабільність політичної ситуації в країні;
- відсутність "брудної" конкуренції;
- достовірність інсайдерської інформації;
- добросовісність поведінки партнерів.

Кількісні фільтри передбачають необхідність прогнозування/планування наслідків управлінських дій та їх порівняння з бажаними/критичними параметрами діяльності чи фінансового стану суб'єкта підприємництва.

Найважливіші кількісні фільтри, спрямовані на внутрішні складові фінансової безпеки:

– достовірність внутрішньої фінансової інформації;

– точність оцінки діяльності та поточного фінансового стану суб'єкта підприємництва.

До кількісних фільтрів, спрямованих на зовнішні складові фінансової безпеки, можна зарахувати:

– стабільність ринкової кон'юнктури;

– прогнозованість стану економічного середовища;

– позитивна економічна динаміка.

Фільтр позиції фінансової безпеки суб'єкта підприємництва в конкретних економічних умовах загальний, його проходження можливо за умови проходження інших кількісних фільтрів і означає, що після реалізації певних управлінських дій параметри паспорта фінансової безпеки не будуть гіршими, ніж до їх здійснення.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Адаптація функціонування фінансового механізму фінансової безпеки суб'єктів підприємництва ґрунтується на розумінні такого механізму, як складноорганізована система, передбачає необхідність розширення системи його принципів функціонування з урахуванням особливостей розуміння сутності невизначеності. При цьому доцільна фільтрація управлінських дій у межах механізму з урахуванням джерел виникнення невизначеності відповідно до їх спрямованості (на внутрішні та зовнішні загрози фінансовій безпеці).

Список використаних джерел:

1. Кузенко Т. Б. Конкретизация угроз финансовой безопасности предприятия / Т. Б. Кузенко, О. П. Полтнина // Бизнес-Информ. – 2011. – № 2 (1). – С. 131–133.
2. Ванькович Д. В. Оцінка невизначеності й ризику в системі управління фінансовими ресурсами промислових підприємств / Д. В. Ванькович // Фінанси України. – 2001. – № 9. – С. 79–86.
3. Вітлінський В. В. Системне використання об'єктивних і суб'єктивних показників ризику у фінансово-економічній сфері / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко, П. І. Верченко // Фінанси України. – 2000. – № 12. – С. 16–24.
4. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
5. Грабчук О. М. Фінансове прогнозування розвитку економіки України в умовах невизначеності : дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит” / О. М. Грабчук. – Дніпропетровськ, 2012. – 441 с.
6. Недосекин А. Финансовый менеджмент на нечетких множествах / Недосекин А. – М. : Аудит и финансовый анализ, 2003. – 227 с.
7. Токаренко Г. С. Методы оценки рисков / Г. С. Токаренко // Финансовый менеджмент. – 2006. – № 6. – С. 129–143.
8. Фролова Г. Технологія прийняття управлінських рішень в умовах ризику та невизначеності / Г. Фролова // Вісник ТДЕУ. – 2006. – № 1. – С. 87–93.
9. Диба М. І. Основні джерела фінансових ризиків / М. І. Диба // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 101–111.
10. Глушевський В. В. Методологічні основи концепції управління ризиками підприємницької діяльності / В. В. Глушевський // Фінанси України. – 2009. – № 10. – С. 116–124.
11. Попрозман Н. В. Методологія економічного ризику в умовах ринку / Н. В. Попрозман // Економіка АПК. – 2003. – № 5. – С. 81–85.